

РОЗУМІННЯ ЛЮДСЬКОЇ ДИВІДУАЛЬНОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ МЕТАМОДЕРНІЗМІ

Представлено розуміння дивідуальної природи особистості з погляду політичного метамодернізму Ханзі Фрайнахта. Він послуговується трансперсональною перспективою, в центрі якої стоїть (трансі)дивід – член більш розвинених та ускладнених суспільств. Проаналізовано монографічні праці автора на предмет використання концепції дивід(уум), яка була сформована у постмодерні і запозичена теоретиками метамодерну.

Тож в роботі представлена спроба осмислити багатогранність дивіду та дивідуальності поза постмодерним дискурсом. Дивідуальність концептуалізовано як суб'єктність, що синтезована на межі колективного та індивідуального з урахуванням впливу постмодерної цифровізації у поєднанні з трансперсональним поглядом на людську соціальність.

Дивідуація є новітньою формою суб'єктивації, яка перетворює індивіда на дивіда. Продемонстрована відмінність розуміння дивіду(альності) у політичному метамодернізмі та постмодернізмі. Проаналізовано теорію дивідуації, основи якої простежуються у працях Ханзі Фрайнахта.

Запропоновано визначення «дивідуалізму». «Дивідуалізм» представлено як траєкторією згуртовування у «суспільстві-слухачеві», члени якого разом розвиваються духовно та психологічно. «Дивідуалізм» включає в себе не лише можливість (ін)дивіда наділяти своє життя сенсом, але й робити це з урахуванням взаємопов'язаності зі спів-громадянами та сплетеності їхнього буття.

На протипагу умовно негативному розумінню дивіда, яке висувають постмодерністи, описано потенційно позитивні риси, які можуть бути притаманні дивіду в тому випадку, якщо (ін)дивіду вдається пізнати, впорядкувати і реалізувати свою дивідуальність. Пізнання власної дивідуальності вважається непростим завданням, але сприятливим для впорядкування наявних «Я-образів», або ж для їхнього уявлення.

Насамкінець наведено міркування щодо ризикованості потрапляння у пастку тупикової практики інтегрування непокінчених проявів людської (ін)дивідуальності.

Ключові слова: дивід(уум), дивідуальність, політичний метамодернізм, постмодернізм, трансідивід, Ханзі Фрайнахт.

У 2010-их роках у наукових колах змінився погляд на людину – відбувся перехід від призми часів модерну до пост- та пост-постмодерного бачення. Низка теоретиків почала сприймати людину не як індивіда, а як дивіда; хоча цей перехід розпочався ще у другій половині ХХ століття [Smith, 2012, p. 50]. Метамодерний дивід є суб'єктом, структурно відозміненим індивідом. Він не мислить свого життя без актів (ре)інтеграції того, що вважає частинами себе. Одна з його основних цінностей – секулярна духовність. Він знає, що спільноти живуть під впливом різних домінуючих емоційних режимів, пам'ятає про наявність відмінностей між людьми за стадіями розвитку, а загалом є носієм метамодерного культурного коду та світосприйняття, що відповідає епосі цифрових технологій та постіндустріальних суспільств.

Світ у якому ми опинилися неймовірно посилив взаємозв'язки між людьми на рівні комунікативних засобів. Від пейджерів, які колись пов'язували між собою найближчих родичів, друзів або бізнес-партнерів, ми прийшли до месенджерів, у яких кожен користувач вільно може надсилати не лише текстові, а й аудіо/відео-повідомлення і висловлювати будь-які думки зовсім незнайомим людям. Ми здатні образити одне одного за лічені секунди. Ми можемо поділитися досвідом з незнайомцями або довести вкрай вразливого підлітка до самогубства, як це роблять злодії-психопати. Ось вона – свобода

(ін)дивідуальності. Свобода впливати на емоції та вдиратися у внутрішній світ тих, кого нам захотілося підтримати або принизити. Такі обставини вказують нам на те, що називати людину індивідом значить обмежувати її суб'єктивність, яка аж надто відрізняється від тієї, що була притаманна людям до появи дивідуаційних практик.

Ханзі Фрайнахт бореться з вадами лібералізму і шукає слабкості на які можна вплинути, або ж «метамодернізувати» їх. Він завдає удару по індивіду – серцевині лібералізму, щоб поставити на його місце (трансін)дивіда і добивається того, щоб людська свобода визначалася згідно з канонами трансперсональної перспективи. Згідно з цією перспективою громадяни тоді досягнуть свободи, коли почнуть більше помічати та визнають зв'язаність одне з одним, бо ми обумовлюємо переживання і спосіб мислення одне одного [Freinacht, 2019, p. 354].

Винайдення теорій суб'єктивації та індивідуації потребує відстеження термінологічного генезису понять дивід та дивідуальність у сучасних антропологічних та філософських дослідженнях і обумовлює *актуальність цієї роботи*. Політичний метамодернізм є одним з ареалів дивіда, але тут дивід є категорично іншим порівняно з його постмодерним прообразом.

Суспільство функціонує за притаманною йому внутрішньою логікою, що залежить від того, як ми розглядаємо одиничного члена суспільства, як суспільство дивиться на окремого свого члена, і як громадянин сприймає свого спів-громадянина. Індивід, дивід, та трансіндивід – усі ці форми особистості присутні в суспільстві. *Мета роботи* – визначити кого або що можна називати дивідом, якщо розглядати його відповідно до положень політичного метамодернізму, частково крізь призму трансперсональної психології.

Практична значущість роботи полягає у висуненні розуміння особистості з непоміченими раніше проблемними зонами у її внутрішньому світі на тлі появи дивідуації (одного зі шляхів суб'єктивації індивіда), яка наділяє його дивідуальністю. На нашу думку, дивід/(у)альність може в подальшому бути досліджений/(-а) в поєднанні з дискурсом політики трансіндивідуальності та на межі з психологією трансперсональності, якою послуговується Ханзі Фрайнахт у політичному метамодернізмі.

Слід звернути увагу, що стан розробленості проблеми дивідуальності та концепції дивіда є недостатнім в українській гуманітаристиці. Хоча серед наукових галузей, де дивіду знайшлося місце є біоетика (у генетичному аспекті), інформаційні технології (великі дані та їх кінематографічна візуалізація), біотехнології, духовно-релігійні вчення, культурно-антропологічні дослідження і політика (насамперед політика трансіндивідуальності) [див.: Combes, 2013; Lushetich, 2020; Raunig, 2016; Read, 2015; Wiggers, 2022]. В цій роботі ми аналізуємо, як політичний метамодернізм використовує поняття (ін)дивіда і порівнюємо його із постмодерним розумінням.

В одній з небагатьох вітчизняних публікацій, де б досліджувалася філософія метамодернізму, [ба більше, де б розглядався саме політичний метамодернізм], Ю. О. Шабанова вказує на провідне місце індивіда та індивідуальності у цій парадигмі [Шабанова, 2019, с. 19], однак не згадує про дивіда та дивідуальність. Безперечно «метамодерн [є] шансом на набуття сенсу через цілісність» [Ibid.], але ми доведемо, що ця цілісність неабияк видозмінюється порівняно з індивідуалістською цілісністю та набуває дивідуальних рис, що з'являються в результаті успішних пошуків компромісного рішення щодо співвідношення колективного та індивідуального у політичному метамодернізмі.

Наукова новизна роботи полягає у вивченні теорії дивідуації в політичному метамодернізмі та розборі поняття дивіда, який розглядається крізь призму трансперсональної психології, однак не у повній відповідності до постулатів цього напрямку.

Ми поділяємо думку деяких дослідників щодо потреби оцінювати сучасну людину не як індивіда, а як (трансін)дивіда, чий контур є більш широкими та розпливчатими. Чинність концепції індивіда не може бути повністю анульована, як на цьому місцями наполягає Ханзі Фрайнахт; з появою дивіда індивід нікуди не зникає, так само як не зникли

атоми після відкриття більш дрібних часточок, з яких вони складаються. Однак задля досягнення ефективніших рішень соціально-політичних проблем слід адаптувати оптику соціальної філософії відповідно до положення особистості у світі, де пост- і метамодерна дивідуальність виступають в якості висококонкурентної альтернативи модерній індивідуальності.

Трансіндивід – одне із суміжних понять – формується в ході трансіндивідуації і його становлення передбачає два моменти: розрив з індивідом, як центральним персонажем філософської думки та визнання того, що особистісна та колективна індивідуація є невід’ємними частинами одна одної [Read, 2015, p. 5-6] і можуть бути узгоджені між собою; що дозволяє використати в цій дихотомії сполучники «both/and», а не «either/or», як це відбувається і в метамодернізмі. *По істині трансперсональна дивідуація, як спосіб суб’єктивації у метамодерні, робить спосіб життя індивіда інтегративним, що змушує нас називати його (трансін)дивідом.*

Винесімо деяке термінологічне уточнення. Олена Завгородня, спираючись на інтегративно-екзистенційний підхід, виокремила інтра-, екстра-, транс- та метаіндивідуальний рівень або сферу функціонування особистості. Мета- це розширена екстра- сфера, а транс- це максимальна глибина інтраіндивідуальної сфери. Щоб подбати про термінологічну ясність ми розглянемо бачення авторки щодо першого тандему. До метаіндивідуальної сфери вона відносить прояви індивіда в інших людях та плодах його творчості [Завгородня, 2017, с. 80], що зазвичай прийнято називати виміром трансіндивідуального згідно з визначенням автора теорії індивідуації Жильбера Симондона. Тож ми будемо дотримуватися більш поширеної європейської практики.

Та в чому ж полягає ідея трансіндивідуальності Ж. Симондона? «[Вона] полягає в тому, що багато того, чим ми є, конститує відносини між індивідуумами, що насправді [витає з того, що сама] наша індивідуальність трансіндивідуальна». Марк Келлі продовжує: «Балібар також наполягає на тому, що соціальні інститути, чий рівень є надіндивідуальним, конституються трансіндивідуальним шляхом, [а не є додатковим/непередбаченим наслідком розвитку] індивідуумів» [Kelly, 2018, p. 1].

Ідея трансперсональності у Фрайнахта відрізняється від того, що являє собою цей напрямок психології, в якому є езотерика, окультизм та шаманізм, що використовуються з метою розвитку особистості. Як засоби пізнання себе та досягнення позасвідомих переживань надіндивідуальна психологія пропонує вживання психоактивних речовин. Психотерапія здійснюється тут за допомогою галюциногенів та різноманітних методів впливу на організм задля виведення людської свідомості за її звичні межі [Friedman, 2013]. Ми навели поверхневий опис, але й його буде достатньо, щоб вказати на умовну «секуляризованість» основ трансперсональності в працях Фрайнахта.

В постмодерні дивід це поділений поза своєю самістю, поза своїм «Я» індивід. Дивід постає перед нами як цифровий відбиток, сукупність слідів, які індивід залишає по собі у мережевих потоках свого економічного, соціального та політичного життя, а також в дозвілєвих практиках, які дуже часто не обходяться без технічних засобів та передбачають використання певного програмного забезпечення. А функція дивідуації полягає «не у відділенні від інших індивідів (як це відбувається у школі, на роботі чи у в’язниці), а від інших крупиць інформації»; а ознаками дивідуації є «не ваше тіло, але посвідчення особи, електронні аккаунти та записи». «Створення дивідів є справою переписування та перепрограмування, а не питанням гуманізації чи дегуманізації» [Bogard, 2008, p. 11-15].

У метамодерному розумінні (трансін)дивід – це людина, яка усвідомлює свою внутрішню ділимість, знає про багатошаровість свого «Я» і здатна (ре)інтегрувати тілесність та духовність, щоб не зламатися під натиском змін, які постійно модифікують її суб’єктності. А от постмодерний дивід радше є концептуальним персонажем, сутністю, яка проявляється поза індивідом і дробиться на потоки інформації. Ці випадки мають чимало відмінностей і процес дивідуації в них дуже відрізняється.

Сама метамодерна перспектива є трансперсональною. Згідно з нею попри наявність відмінних властивостей поведінки у різних організмів у них не можна виокремити базові «сутності» чи «Я», які б існували самі по собі, і з цього витікає, що їхня поведінка формується крізь взаємодію з безліччю чинників, заданих «не-локально (у часі, просторі та різних напрямках проведення аналізу)» [Freinacht, 2019, p. 264]. Якщо індивідуалістська версія цілісності передбачає «вміння наполягати на своєму, відстоювати свої інтереси та переконання, бути надійним, чесним і прямолінійним, жити за особисто [введенними] стандартами» [Ibid., p. 263], то у трансперсональній цілісності автор вбачає «не лише цілісність частин наших «Я», але й те, на скільки вдало ми *джайвуємо* одне з одним та суспільством» (прим. в оригіналі вжито слово з хіпстерського сленгу «*give*») [Ibid., p. 264]. А ще тут йдеться про «[вміння] бачити несвідомі мотиви та потяги [однієї людини] та впливати на [її] дії поза межами [її] усвідомлення – і навпаки [знаходитися під чужим впливом]» [Ibid., p. 265].

Тут виникає спокуса розвинути вище представлені роздуми шляхом включення в них трьох із десяти базових принципів метамодернізму, які сформулював Сет Абрамсон, а саме: принципу суперпозиції, множинної суб'єктивності та колапсу відстаней. Поєднання впливу цих принципів починається з поділу людських «Я», коли відбувається диференціація суб'єктивностей та самоідентичностей, які далі можуть бути поєднані завдяки абсурдній та парадоксальній суперпозиції, тобто у взаємодії багатьох вимірів ідентичностей, поглядів, переживань, цілей тощо. Будучи учасниками цього процесу люди можуть знаходитися дуже далеко одне від одного, але відчувати спорідненість душ і бути близькими у момент суперпозиції речей, які на перший погляд здаються несумісними [Abramson, 2015]. Дієвість цих принципів у наш час мала б формувати в людях відчуття того, що від кожної їхньої дії може залежати настрій, здоров'я або навіть доля абсолютно незнайомих для них людей.

Але в суспільстві контролю – де панує прозорість, і з низки причин виникає недовіра та підозри – «має виразну структуру паноптикуму ... члени якого є [вузлами] мереж та інтенсивно спілкуються між собою» внаслідок чого досягається прозорість цього цифрового паноптикуму, а його існування підтримується тими, хто не примусово, а за власним бажанням оголюється перед іншими [Han, 2015, p. 46]. Що це, як не ідеальне джерело інтимних ідентичностей та суб'єктивностей, які більшість людей дуже старанно приховує від сторонніх очей, але тепер виставляє на загал? Ось він – «паноптичний ринок» (доконалого суспільства контролю), як його називає Бюн-Чхоль Хан у «Прозорості суспільства» [Ibid.].

У метамодерні не відкидається чинність такої соціо-біо-технологічної мутації, яка здатна перетворити індивіда на *дивіда*, якого можна було б позначити як *особистість з видозміненою структурою «Я» порівняно з індивідом*. Попри це дивід у метамодерні починає сприйматися інакше – як в теорії так і на практиці – в трансперсональній перспективі, спрямованій на взаємопізнання між людьми у спів-творчих процесах (що більше нагадує нам «трансіндивіда»). (Ін)дивідуальна свобода існує за принципом спів-залежності між людьми [Freinacht, 2019, p. 108], принаймні на мікрорівні кожен може надати більше свобод своєму оточенню або звузити свободу іншого. А оскільки ми відкидаємо можливість наявності свободи волі у дивіда, то йтися може виключно про суб'єкта, що позначений як (ін)дивід подібно до композиту «індивід-дивід» представленого в роботі Ф. Бруно та П. М. Родрігеса [Bruno, 2022].

Ханзі Фрайнахт ототожнює дивідуальність із трансперсональністю та оцінює людину ширше ніж модерного індивіда – «ми є значно більшими істотами, аніж індивіди» – стверджує він. Тому на місце індивіда він ставить дивіда (або трансіндивіда) та націлює політичний метамодернізм проти індивідуальних та колективних інтересів, задля процвітання цього нового, внутрішньо багатшого та більш прогресивного утворення [Freinacht, 2017, p. 151]. На його переконання концепція індивіда є історично застарілою та обмеженою історичним контекстом, який загальмовує адекватні рішення

соціально-політичних проблем сучасності. Він обґрунтовує важливість переходу до концепції (транс)дивіда і аналітичною доцільністю, і глибинними практичними та політичними наслідками [Freinacht, 2017, p. 145-146].

Мікаела Отт також вказує на те, що нині суб'єктивація людини перетворилася на змінну в аналізі двох видів її належностей до спільнот участі, які вона досліджує – одна сукупність належностей є бажаною, а друга є вимушеною (людину відносять до певних товариств, умовно кажучи, не питаючи її згоди), при цьому незнайомці стають співпричетними до сфери бажань та інтересів одне одного [Ott, 2018, p. 18].

Бачити, що дивід має багато шарів, що він/вона є твариною, «людиною» у безлічі ролей, і що вона має вищі потенціали всередині себе – і що вона народжується через взаємодії (interactions) та внутрішньо-дії (intra-actions) шарів, які є в людях. Це несе кілька важливих наслідків [Freinacht, 2017, p. 97]. Відповідно до трансперсональної перспективи наші «Я», навіть наші тіла, не є «герметизованими» або «автономними» – ми розвиваємось всі разом в одній великій багатовимірній мережі. Ця мережа слідує логіці, яка часто значною мірою не відповідає нашим індивідуальним мисленневим процесам та суб'єктивностям [Freinacht, 2017, p. 420].

Метамодерне ставлення автора до Іншого полягає в тому, що Інший в його очах є не особою з єдиноцільною свободою волі, що не містить протиріч та є відділеною від його власної. *Інший радше сприймається як дивід*, «вибудований з різних частин, внутрішніх позивів та потягів, які активізуються в ньому залежно від контексту». Те ж саме стосується підходу Фрайнахта у поширенні метамодерного культурного коду, як стверджує він сам – аби достукатися до читача він вдається до різних прийомів та нестандартно подає матеріал, звертаючись то до свідомості, то до підсвідомості [Freinacht, 2017, p. 33].

Також метамодерне ставлення є трансперсональним, тобто людина вважається «не одним єдиним раціональним індивідом, а поперечним перерізом прекрасних та страхітливих сторін внутрішнього життя, конфліктів та можливостей, притаманних соціальній, економічній і культурній тканині світу цифрових технологій». Кожен є носієм «всієї сукупності трансперсонального людського існування» та «являє собою суспільство в усьому його розмаїтті». Коли люди так ставляться одне до одного – визнаючи, що вони існують всередині одне одного – то для них відкривається можливість спів-творчості. Автор описує цей процес як іронічну гру, в якій «можна пограти зі своєю ідентичністю; з тим, ким ми є; ким ми хочемо стати; що ми прагнемо створити; з самою реальністю та тим, чого нам слід досягнути» [Freinacht, 2017, p. 33]. Тобто Фрайнахт, по суті, «читає нам проповідь» не згадуючи про Бога, і розраховує на потужність трансперсональності, як об'єднувальної ідеї, згідно з якою люди часів метамодерну зможуть жити в злагоді.

Відповідно до трансперсональної перспективи: а) «найбільш потаємні внутрішні глибини людини нерозривно сплетені з, начебто, жорстко фіксованими структурами суспільства. Індивід не є настільки обмеженим, наскільки ми звикли вважати. Існує глибша ідентичність, що проникає крізь особистість та простягається поза її межами. «Особистість» або «персона» – це лише маска або роль, яка залежить від контексту, й завжди є щось непритаманне конкретному індивіду, але це не заважає нам зрозуміти його/її спираючись на поведінкові науки»; б) «радикальне прийняття людей такими, якими вони є – без осуду, звинувачень та моралізму <...> Радикальна відмова від осуду – це громадське, безособове та світське прагнення любити свого ближнього» [Freinacht, 2017, p. 419].

Ханзі Фрайнахт пов'язує появу дивідуалізованих «Я» з ускладненням суспільств. Він вживає поняття «дивід», щоб вказати на підвищену індивідуалізованість цінностей, особистостей та світоглядів у більш крупних та розвинених суспільствах. У зв'язку з цим автор так само замінює фромівську «індивідуацію» на «дивідуацію», а щоб не бути голослівним у своєму уточненні висуває «теорію дивідуації та інтеграції», однак представляє її у стислій формі.

Він аргументує теорію тим, що у відповідних суспільствах люди мають вищі шанси набутти унікального досвіду, розвинути такі ж навички, згенерувати нові ідеї, вибудувати відносини та збагатити свій світогляд. Підґрунтям для цього слугує порівняно багатший спектр професій та загалом людської діяльності, забезпеченість природними ресурсами, пронизаність життя великою кількістю інформаційних потоків. Врешті респт, більша економічна та соціальна інтеграція настільки посилює дивідуацію, що люди починають віднаходити та перероблювати свої «Я» та переглядати своє ставлення до життя у своєрідно новий спосіб [Freinacht, 2019, p. 69].

Але висока дивідуація не позбавлена негативної сторони – в дивіда виникають труднощі пов'язані з пристосуванням до навколишнього середовища та входженням до спільнот, частиною яких він став внаслідок дивідуації. За таких обставин лишається один крок до відчуженості: наші мрії малозрозумілі іншим, ми малопомітні та не почуті. Її причина в тому, що дивіди щоразу занадто своєрідно відрізняються одне від одного, щоб досягнути інтеграції. Їх супроводжує мало вловима невдоволеність, відгородженість від суспільства та самотність [Freinacht, 2019, p. 69-71].

Якщо децентрація суб'єкта перетворила модерного індивіда на постмодерного дивіда, то як наступний етап можна розглянути перехід до трансперсонального дивіда, який виникає внаслідок суперпозиції розрізнених Я-образів, на які поділяється структура індивіда. В метамодерні суперпозиція використовується для накладання щирості та іронічності, завдяки чому виникає «іронічна щирість», як один з літературних прийомів та частина філософської призми метамодерну. Такий прийом важливий для сприйняття, якщо наше завдання – розглянути погляди інших та відсторонено пропустити їх крізь себе без поспішного запозичення [Freinacht, 2019, p. 370].

Ми пропонуємо адаптувати методологічний принцип суперпозиції під відповідні дослідницькі потреби та використовувати його в якості альтернативи методологічному індивідуалізму. Застосування цього принципу буде доречним у тих ситуаціях, коли особистість постає перед дослідником як багатократно ділма сутність, чікими складниками можна маніпулювати безкінечно з метою чи то примноження цифрового капіталу, чи то для надання точного опису сучасної людини, підключеної до смартфонів, фітнес-браслетів, планшетів та комп'ютерів, які неминуче занурюють її у соціальні мережі – роблять з неї відвідувача інтернет-платформ, споживача платних сервісів, користувача операційних систем Android, iOS, MS Windows та ін. Спосіб суб'єктивації індивіда, опосередкований використанням технічних пристроїв, перетворює його на дивіда з відчуженою від нього дивідуальністю, яка, на відміну від психо-фізично втіленої індивідуальності, існує у діджиталізованому просторі в цифровій формі.

Ми ставимо й такі запитання: а чим ще може стати децентрований суб'єкт? Чи може він набути *стану вищої відцентрованості із самим собою, опинившись на більшій дистанції від інших?* Й втратити зв'язок із тими, з ким зазвичай дотримується своїх соціальних ролей? Адже ми так часто чуємо у масовій культурі думку-заклик про важливість відкидання ролей задля досягнення внутрішньої свободи. І якщо це на стільки істотно може змінити ситуацію, то *дивід* має бути тим індивідом, який *тікав від свободи, досягнув іншої її форми і врешті респт звільнився навіть від самого себе.* Його частини змогли відокремитися одна від одної та стали вільно пересуватися всередині децентрованого цілого – традиційний пазл, детальки якого мали зазубринки, перетворився на мозаїку, утворену з правильних шестигранників, що можуть вільно пересуватися й переформовувати зображення (мереживо).

Якщо індивідуація за К. Юнгом є процесом формування цілісності з усієї сукупності елементів психіки, то в метамодерному розумінні, дивідуація не є її протилежністю – процесом розкладання внутрішнього світу особистості на окремі складники. Дивідуація допомагає різним складникам відокремитися задля того, щоб кожна з них могла бути виражена, випробувана, змінена або ліквідована. Дивідуація не відміняє інтегративної сили індивідуації у підтриманні здорового функціонування людського організму та цілісності особистості. При виокремленні певних рис характеру –

схильностей, бажань, переконань, інтересів чи то цілих Я-образів – вони не досягають абсолютної безконтрольної автономії, а лишаяються під впливом всього того, що включає людська природа та набору особливостей, притаманних конкретній особистості. Трансперсональна перспектива розширює поле представлених спостережень.

Вивчаючи делезівську складку, а точніше її вміст, Н. В. Загурська виокремила «різновид *номадичної сингулярності*, [що є] гранично індивідуалізованим й *емоційно забарвленим буттям тут-і-тепер*» видимий для машини влади і, ймовірно, в першу чергу цінний для влади. А *дивідуум*, на її думку, відрізняється від номадичної сингулярності *емоційною нейтральністю* [Загурская, 2016, с. 147]. В цьому пункті є розбіжність з поглядом Фрайнахта, в чііх роботах емоціям відводиться надважливе місце, зокрема емоційному розвитку, емоційним режимам, емоційній вразливості. Тому (трансін)дивід, принаймні на понятійному рівні, може перевтілюватися у згадану номадичну сингулярність.

Важко уявити сценарій існування цивілізації, за якого транснаціональні компанії могли б відмовитися від своїх цілей – відкинути найновітніші технології – й відтак зупинити технологічний прогрес, рушіями якого вони є. «Права прогресу» на людську дивідуальність будуть зростати пропорційно рівню влади технологій над людським «Я», й еквівалентно кількості пристроїв, без яких конкретний індивід вже не мислить свого життя. Загалом, інженери різних галузей – нано-, біотехнологи, аналітики даних, програмісти та інші фахівці з передових технологій – не припинять своєї роботи за жодних обставин; працівники будуть будувати кар'єру, а корпорації – жититися результатами їхніх досягнень та продовжувати свій розвиток. Ми вважаємо, що можна очікувати лише посилення тенденції до дивідуалізації суспільства. Тому діячі гуманістичної сфери мають в певному сенсі чинити супротив та протидіяти всеохопному розчиненню індивідів у океані даних. Якщо комп'ютерний інженер своєю діяльністю підтримує тенденцію до дивідуалізації, то діячам гуманітарної сфери належить подбати про базис, від якого може залежати баланс між індивідуацією та дивідуацією.

В четвертій главі «*Nordic Ideology: A Guide to Metamodern Politics, Book Two*» Ханзі Фрайнахт описує напрямок історичного процесу – рух від держави раннього Нового часу до національної, а далі до держави загального добробуту. Місією автора є спрямування еволюції державного устрою до «*The Listening Society*» (що ми перекладаємо як «суспільство-слухач / чуйне суспільство / суспільство вислуховування»). В цій траєкторії на кожній стадії закономірно наростає інтимність контролю над індивідом [Freinacht, 2019, p. 55].

Фрайнахт говорить про всепроникність *правила наростання інтимності контролю*. Згідно з цим правилом розвиток держави супроводжується «збільшенням [кількості механізмів] моніторингу й контролю над людською поведінкою, які все глибше проникають в душу та беруть людину під цілеспрямований колективний контроль». Ба більше, він наполягає на тому, що це «уможливило громадянські свободи, права людини та ліберальну культуру», бо взаємопов'язані між собою «порядок, свобода і рівність йдуть пліч-о-пліч» [Freinacht, 2019, p. 55]. І це дуже добре узгоджується з положеннями Г. Рауніга щодо «постійної відкритості дивіда до взаємодій, його готовності відкріпитися від одних та прикріпитися до других дивідів». Дивіда можна назвати «дивом комбінаторики», бо на відміну від індивіда він не несе тягаря унікальних особливостей, які б заважали йому «єднатися з іншими» [Deseris, 2017, p. 1050]. Успішність цих «актів єднання» могла б підтримувати соціальну рівність між тими, чия взаємодія приносить їм позитивні результати.

В. П. Будз стверджує, що «суспільні відносини ґрунтуються на системі емоційно-почуттєвих принципів соціального капіталу окремої спільноти, яка має специфічні особливості буття» [Будз, 2010, с. 110]. Виходячи з цього, ми припускаємо можливість накопичення *соціально-дивідуального капіталу* у спільнотах, в яких протікає дивідуація особистостей, що відрізняє їхнє «культурно-історичне буття» від традиційного та модерного суспільства.

Підсумовуючи, наведемо визначення індивідуалізму метамодерну Ю. О. Шабанової, що є «правом благородної людини усвідомлено формувати сенси свого буття» [Шабанова, 2019, с. 20]. А ми ж хочемо дати визначення «дивідуалізму», який є однією з траєкторій у політичному метамодернізмі, за якою ця філософська парадигма намагається спрямувати кожного [якщо не чинного, то потенційного] члена «суспільства-слухача» до духовно-психологічного розвитку пліч-о-пліч зі своїми співзромадянами, озброївши їх трансперсональним поглядом одне на одного. У цьому погляді дійсно перетинаються суб'єктивна та об'єктивна реальності й досягається метамодерна істина, як її зображує авторка [Ibid.].

Ми виявили єдність думок низки дослідників, які погоджуються, що дивід(уум) є фрагментованим перевтіленням цілісного індивіда, й місцями називають це одним з проявів кризи ідентичності. Але ми більше схилиємося до того, що цілісність та її втрата не є кризовою зміною в структурі особистості, а є наслідком невпинної діджиталізації, яка не обов'язково розбиває людину на сегменти, але інтенсифікує практики поділу «Я» у віртуальному середовищі. Якщо шукати плюси такої зміни та вірити у позитивний сценарій, то перед дивідом відкриваються можливості проявити свої ідентичності, «Я-образи» та увиразнити будь-які складові своєї особистості. Наприклад, відокремити «презренне Я» від «соціального», «ідеалізоване» від «інтимного», «професійне» від «політичного Я». У такий спосіб може бути подолано конфлікт між окремими аспектами особистості та забезпечено їхній взаємо(не)залежний розвиток. Тільки за однієї непростої умови – пізнання та опанування індивідом своєї дивідуальності.

Наостанок ми хочемо вказати на один ризик. Деякі психологи та духовні лідери з глибоким занепокоєнням заявляють про кризу, про духовний занепад людини. Найсуттєвішою проблемою вони вважають втрату цілісності, а справою їхнього життя є нав'язування потреби в інтегративних практиках. Повіривши в це, ми ризикуємо обрати хибний шлях – ми можемо загорітися прагненням інтегрувати те, що зовсім не потрібно інтегрувати; інтегрувати те, що є непотребом саме по собі. Нас може захопити тривожне намагання об'єднати фрагменти свого «Я» та ідентичності, які несумісні між собою, які існують лише окремо, які існують саме завдяки окремішності. Ми можемо кинути всі сили на побудову Я-образу в якому будуть фігурувати «скло», «пластик», «граніт», «фанера», «цегла», «оксамит», «асфальт», і які ми будемо намагатися з'єднати в цілісну споруду за допомогою клею ПВА. Зведення цієї споруди непотрібне нам і нездійсненне ані фізично, ані ментально; але іноді воно є дуже бажаним, стає первинною потребою, переростає в нав'язливу ідею. Цим перекреслюється буття самоцінних фрагментів, які ми тільки й знаємо що скріплювати між собою заради самого скріплення. Фанатики ризикують потрапити в своєрідну петлю абсурду, яка буде лише віддаляти їхнє «Я» від цілісності через зацикленість на маніпулюванні дріб'язком, побічними продуктами множини різних дій (завершених або незавершених). Прикладом цих проявів є сукупність файлів, накопичених на комп'ютері та інших пристроях, де людина зберігає фото, відео та скріншоти, щоденники й нотатки, цитати з прочитаних книг та електронну бібліотеку і будь-які інші файли, які мають для неї певну цінність. Дехто регулярно намагається впорядкувати весь цей масив інформації, наче від цього залежить його/її добробут та місце в житті. І це приклад того, як можна заплутатися у тій частині дивідуальності, яка є для нас доступною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Будз В. П. Сутнісні виміри соціального капіталу українського суспільства. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2010. Вип. 14. С. 107-113.
- Завгородня О. Інтегративно-екзистенційний підхід до розуміння особистості. *Психологія і суспільство*. 2017. № 2. С. 74-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2017_2_12
- Загурская Н. В. *Постчеловек. Version N / Postman. Версия Н*. Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2016. 292 с.

Шабанова Ю. О. Осциляція як вимір філософії метамодерну. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2019. № 2(2). С. 13-22. DOI: <https://doi.org/10.15421/341920>

Abramson, S. Ten Basic Principles of Metamodernism [Електронний ресурс]. *HuffPost*. 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202

Big Data: A New Medium? / Edited by N. Lushetich. Routledge, 2020. 228 p.

Bogard W. Empire of The Living Dead. *Mortality*. 2008. Vol. 13. No. 2. 19 p. URL: https://www.academia.edu/4544710/Empire_of_the_living_dead

Bruno F. & Rodríguez P. M. The Dividual: Digital Practices and Biotechnologies. *Theory, Culture & Society*. 2022. Vol. 39. No. 3. P. 27–50. DOI: <https://doi.org/10.1177/02632764211029356>

Combes M. *Gilbert Simondon and the Philosophy of the Transindividual* / Trans. from French by T. LaMarre. Cambridge, MA: MIT Press, 2013. 119 p.

Deseris M. Review of the book: *Dividuum: Machinic Capitalism and Molecular Revolution*, Vol. 1, by Gerald Raunig. Los Angeles, CA: Semiotext(e), 2016 / Trans. from German by A. Derieg. *International Journal of Communication*. 2017. Vol. 11. 7 p. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/download/7030/1951>

Freinacht H. *Nordic Ideology: A Metamodern Guide to Politics*, Book Two (Metamodern Guides 2). Metamoderna ApS, 2019. 495 p.

Freinacht H. *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics*, Book One (Metamodern Guides 1). Metamoderna ApS, 2017. 414 p.

Han B.-C. *The Transparency Society* / Translated from German by E. Butler. Stanford Briefs, 2015. 152 p.

Kelly M. G. E. & D. Vardoulakis. Balibar and Transindividuality *Australasian Philosophical Review*. 2018, Vol. 2, No. 1. PP. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.1080/24740500.2018.1514957>

Ott M. *Dividuations: Theories of Participation* (1st ed.). Palgrave Macmillan, 2018. 254 p.

Raunig G. *Dividuum: Machinic Capitalism and Molecular Revolution*, Vol. 1 / Translated from German by A. Derieg. Los Angeles, CA: Semiotext(e), 2016. 208 p.

Read J. *The Politics of Transindividuality*. Brill, 2015. 309 p.

Smith K. From Dividual And Individual Selves To Porous Subjects. *The Australian Journal of Anthropology*. 2012. Vol. 23. No. 1. PP. 50–64. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1757-6547.2012.00167.x>

The Wiley-Blackwell Handbook of Transpersonal Psychology / Edited by H. L. Friedman, & G. Hartelius. Wiley Blackwell, 2013. 706 p. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118591277>

Wiggers B., & Read J. Thinking Transindividuality along the Spinoza-Marx Encounter: A Conversation. *Krisis | Journal for Contemporary Philosophy*. 2022. Vol. 42. No. 1. PP. 93–107. DOI: <https://doi.org/10.21827/krisis.42.1.38348>

Манюков Олександр Юрійович

аспірант, філософський факультет

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна

E-mail: o.maniukov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9860-2824>

Стаття надійшла до редакції: 14.08.2022

Схвалено до друку: 15.10.2022

UNDERSTANDING OF HUMAN DIVIDUALITY IN POLITICAL METAMODERNISM

Maniukov Oleksandr Yuriiovich

PhD Student, Faculty of Philosophy

V. N. Karazin Kharkiv National University

4, Svobody sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

E-mail: o.maniukov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9860-2824>

ABSTRACT

The understanding of the dividual nature was presented from the point of view of political metamodernism founded by Hanzi Freinacht. A transpersonal perspective puts in the center the (transin)dividual – a member of more developed and complex societies. The monographic works of the author were analyzed for the use of the concept of dividual, which was developed in postmodernism and further borrowed by metamodern theorists.

Therefore, an attempt to understand the versatile nature of dividual and dividuality outside the postmodern discourse was made. Dividuality was conceptualized as subjectivity synthesized at the intersection of collective and individual, considering the influence of postmodern digitalization in combination with the transpersonal view of human sociality in metamodern society.

Dividuation is the up-to-date form of subjectivation, which turns the individual into a dividual. The difference in the understanding of dividual and dividuality in political metamodernism and postmodernism was demonstrated. The theory of dividuation, the specific foundations of which could be traced in the works of Hanzi Freinacht, was analyzed.

The definition of “dividualism” was suggested. “Dividualism” was viewed as a trajectory of consolidation in “the listening society”, members of which develop together spiritually and psychologically. “Dividualism” includes not only the (in)dividual’s ability to endow life with meaning but also to do so by taking into account the interconnectedness with his fellow citizens.

In contrast to the implicitly negative understanding of the dividual put forward by postmodernists, the description of the dividual’s potentially positive features was offered. This positivity might be realized if the dividual could have managed to recognize and organize its/his/her dividuality to express it. Knowing one’s dividuality is considered to be a difficult but favorable task for organizing existing “self-images” or for their expression.

Finally, reflections on being trapped in the dead-end integrative practice were presented.

Keywords: : *dividual, dividuality, political metamodernism, postmodernism, transindividual, Hanzi Freinacht*

REFERENCES

- Abramson, S. (2015, April 27). Ten Basic Principles of Metamodernism. HuffPost. URL: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202
- Bogard, W. (2008). Empire of The Living Dead. *Mortality*, 13(2), 19 p. URL: https://www.academia.edu/4544710/Empire_of_the_living_dead
- Bruno, F., & Rodríguez, P. M. (2022). The Dividual: Digital Practices and Biotechnologies. *Theory, Culture & Society*, 39(3), 27–50. <https://doi.org/10.1177/02632764211029356>
- Budz, V. P. (2010). Essential Dimensions Of Social Capital Of Ukrainian Society. *Bulletin of the Precarpathian University. Philosophical and psychological sciences*, 14, 107-113.
- Combes, M. (2013). *Gilbert Simondon and the Philosophy of the Transindividual* (T. LaMarre, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press. (Original work published 1999).
- Deseriis, M. (2017). [Review of the book *Dividuum: Machinic Capitalism and Molecular Revolution, Vol. 1*, by G. Raunig (A. Derieg, Trans.)]. *International Journal of Communication*, 11, 1–7. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/download/7030/1951>
- Freinacht, H. (2017). *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics, Book One (Metamodern Guides 1)*. Metamoderna ApS.
- Freinacht, H. (2019). *Nordic Ideology: A Metamodern Guide to Politics, Book Two (Metamodern Guides 2)*. Metamoderna ApS.

- Friedman, H. L., & Hartelius, G. (Eds.). (2013). *The Wiley-Blackwell Handbook of Transpersonal Psychology*. Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118591277>
- Han, B.-C. (2015). *The Transparency Society* (E. Butler, Trans.). Stanford Briefs. (Original work published 2012).
- Kelly, M. G. E., & Vardoulakis, D. (2018). Balibar and Transindividuality *Australasian Philosophical Review* 2(1), 1–4. DOI: <https://doi.org/10.1080/24740500.2018.1514957>
- Lushetich, N. (Ed.). (2020). *Big Data: A New Medium?* Routledge.
- Ott, M. (2018). *Dividuations: Theories of Participation* (1st ed.). Palgrave Macmillan.
- Raunig, G. (2016). *Dividuum: Machinic Capitalism and Molecular Revolution, Vol. 1* (A. Derieg, Trans.). Los Angeles, CA: Semiotext(e). (Original work published 2014).
- Read, J. (2015). *The Politics of Transindividuality*. Brill.
- Shabanova, Y. O. (2019). Oscillation as Determination of Metamodern Philosophy. *Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences*, 2(2), 13-22. DOI: <https://doi.org/10.15421/341920> (In Ukrainian).
- Smith, K. (2012). From Dividual And Individual Selves To Porous Subjects. *The Australian Journal of Anthropology*, 23(1), 50–64. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1757-6547.2012.00167.x>
- Wiggers, B., & Read, J. (2022). Thinking Transindividuality along the Spinoza-Marx Encounter: A Conversation. *Krisis | Journal for Contemporary Philosophy*, 42(1), 93–107. DOI: <https://doi.org/10.21827/krisis.42.1.38348>
- Zahurska, N. V. (2016). Posthuman. Version N / Postman. Version N. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University (In Russian).
- Zavhorodnya, O. (2017). Integrative-Existential Approach To Understanding The Personality. *Psychology & Society*, 2, 74-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2017_2_12 (In Ukrainian).

Article arrived: 14.08.2022

Accepted: 15.10.2022